

Predgovor

Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru organizirao je 22. listopada 2015. znanstveni skup pod nazivom *Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u znanstvenim istraživanjima*. Suorganizatori su skupa Grad Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija, osnivači Zavoda, a financijsku je pomoć za organizaciju skupa i tiskanje časopisa pružila Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Cilj je znanstvenog skupa prezentirati rezultate doktorskih disertacija koje su autori obranili poslije 2000. godine, a u empirijskom su istraživanju obuhvatili društvene, prirodne i druge pojave i događaje s područja Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije. Očekuje se da bi prezentirani rezultati s njihovom interpretacijom i zaključcima mogli biti korisni za daljnji razvoj Bjelovarsko-bilogorske županije u cjelini kao i u pojedinim gradovima i područjima.

Osim spoznaje o važnosti znanosti i rezultata znanstvenih istraživanja te njihovoj primjeni za razvoj u različitim djelatnostima rada i života, jedan od poticaja za organizaciju znanstvenog skupa s navedenim naslovom jest i knjiga Tine Gatalica *Bjelovar u znanosti: Bibliografija magistarskih radova i doktorskih disertacija o Bjelovaru i bjelovarskom kraju* (2013.). U *Bibliografiji* je popisano 95 magistarskih radova i 51 doktorska disertacija, odnosno ukupno 146 bibliografskih jedinica, a obuhvaćeno je razdoblje od 1903. do 2012. godine. Njihova su tema bili prije svega Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija, ali i šire geografske ili političko-teritorijalne cjeline (na primjer Vojne granice, sjeverozapadne Hrvatske, kontinentalne, središnje i sjeverne Hrvatske). *Bibliografija* pokazuje u kojoj je mjeri znanost „pronašla“ relevantnih tema u bjelovarskome kraju u cjelini i pojedinim njegovim dijelovima. Od 51 doktorske disertacije evidentirano je 26 ili 51% koje su autori obranili od 2000. godine, što je jedan od pokazatelja brzog razvoja znanosti i stvaranja vlastitih znanstvenih (istraživačkih) potencijala.

Stoga smo nastojali teme istražene u akademskim radovima od 2000. godine i znanstvene zaključke približiti bjelovarskoj javnosti s uvjerenjem da mogu biti korisni u razvoju različitih područja rada i života.

Središte interesa skupa bila je znanost, „fundamentalno društveno vrijedan rad“, čiji su rezultati (spoznaje, znanje) omogućavali čovjeku i društvu, tijekom povijesti, ukupni napredak i razvoj. Znanost se razumjela kao „način života“, „vječno traženje istine i znanja“, kao „naša sudbina“ i sl. Ona je s današnjega gledišta sveukupno znanje u određenom povijesnom trenutku o objektivnoj stvarnosti, koristi se objektivnim metodama, omogućuje predviđanje budućih događanja te predlaže djelotvornost ljudske prakse.

Znanost i istraživanja u suvremeno su doba proizvodna snaga društva. Bez znanosti i znanja nema uspješnog društva, nema promjena i razvoja. Novo je društvo – *društvo znanja*, a gospodarstvo je temeljeno na znanju i primjeni znanja. U Hrvatskoj je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti posebno pridonijela afirmaciji tih spoznaja sa svojim dokumentima, a to su primjerice *Deklaracija o znanju* (2002.), *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja* (2004.), *Važnost znanja i primjene znanja za izlazak iz krize i razvoj Hrvatske* (2011.). U tom dokumentu iz 2011. posebno se ističe: „Osim što znanstvenici moraju težiti novim znanstvenim spoznajama uvažavajući znanstvene metode primjerene području istraživanja, oni moraju iz postojećeg i novonastalog fundusa znanosti, mnogo izrazitije nego do sada, odabirati, oblikovati i prenositi gospodarstvu i široj javnosti ona znanja koja smatraju presudnima za napredak.“

Znanost i znanje ne mogu biti zatvoreni u nacionalne granice, a rezultati znanstvenih radova trebaju biti poznati u svakoj sredini Hrvatske. Polazeći od te postavke, kao i dokumenta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o znanju i primjeni znanja, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru organizirao je 26. studenoga 2009. znanstveno savjetovanje *Bjelovarsko-bilogorska županija: razvoj temeljen na znanju*. Skup 2015. godine smatramo nastavkom rada na afirmaciji ideje o *društvu znanja*, važnosti znanja i njegovoj primjeni u društvu i gospodarstvu.

U ovom broju časopisa *Radovi* sadržaji su raspoređeni u četiri cjeline. U prvoj je cjelini 11 izlaganja sa znanstvenog skupa, a zatim su članci u kojima se obrađuju opće teme, članci u kojima se informira o obilježavanju dviju obljetnica te prikazi i ocjene knjiga i događanja.

U prvoj su cjelini autori obuhvatili pet znanstvenih područja: biomedicinu i zdravstvo, društvene znanosti (polje politologija, pravo – grana obiteljsko pravo), prirodne znanosti (polje geologija), tehničke znanosti (polje arhitektura i urbanizam), humanističke znanosti (polje arheologija) i biotehničke znanosti (polje šumarstvo).

U znanstvenom području biomedicina i zdravstvo četiri su članka. U prvom se medicinsko-povijesnom radu prikazuju okolnosti, ustroj, funkcioniranje, financira-

nje i rad prve bjelovarske bolnice kroz nekoliko razdoblja 1760. – 1845., kada je izgrađena nova zgrada brigadne bolnice Varaždinske Vojne granice koja postoji i danas i koja je dio bjelovarske opće bolnice (prof. prim. dr. sc. Dubravko Habek, dr. med.).

Autorski tim (prof. prim. dr. sc. Mario Ivanuša, dr. med., prim. Verica Kralj, dr. med, prim. dr. sc. Inge Heim, dr. med., prim. dr. sc. Zrinka Ivanuša, dr. med.) pišu o tome kako je obuzdana smrtnost infarkta miokarda u Republici Hrvatskoj dovodeći podatke u vezu sa stanjem u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, gdje je već godinama prisutna visoka smrtnost od srčano-žilnih bolesti (SŽB), ali je smrtnost od akutnog infarkta miokarda (AIM), kao posljedica bolje kvalitete liječenja tijekom zadnjih desetak godina, obuzdana i niža od hrvatskog prosjeka.

U članku *Osobitosti kulture bolesnikove sigurnosti u Općoj bolnici Bjelovar i bolnicama sličnih karakteristika* prim. dr. sc. Ivan Šklebar, dr. med., prikazuje rezultate istraživanja koji ukazuju na statistički značajno nižu učestalost prijavljivanja neželjenih događaja ispitanika u Općoj bolnici u Bjelovaru u usporedbi s američkim, dok u ocjeni stanja bolesnikove sigurnosti na svojim odjelima nema statistički značajne razlike. Uočene su neke pozitivne osobine kulture bolesnikove sigurnosti.

U sljedećem je članku tema *Demografske osobine ispitanika s kroničnim orofacijalnom boli i zdravih ispitanika Bjelovarsko-bilogorske županije* (prim. dr. sc. Duška Šklebar, dr. med.). Prikazani su rezultati istraživanja prema kojima se neuropatska orofacijalna bol kvalitativno jasno razlikuje od ostalih tipova boli. Kronična tjelesna bol, spol i dob bolesnika, kao i psihosocijalni čimbenici, čimbenik su rizika za nastanak orofacijalne boli. Stanja koja uzrokuju orofacijalnu bol bitna su i skupa komponenta zdravstvene zaštite, visoke su prevalencije, bol je visokog intenziteta, a razmjerno tome ima i velik utjecaj na kvalitetu života oboljelih.

U članku *Postat ćemo Jugoslaveni ili ćemo ostati ono što jesmo: češka manjina i pitanje državljanstva u međuratnoj Jugoslaviji* (dr. sc. Vlatka Dugački) autorica nastoji rekonstruirati pitanje stjecanja državljanstva pripadnika češke manjine u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevini Jugoslaviji, pri čemu je kao reprezentativna uzeta Bjelovarsko-bilogorska županija koju su pripadnici manjine u najvećem broju naseljavali. Prikazuje se kako je (ne)riješeno pitanje državljanstva utjecalo na manjinska stajališta prema ključnim političkim događajima i vladajućim strukturama promatranoga razdoblja te koliko se reflektiralo na manjinske želje i potrebe.

Članak pod nazivom *Češka seoska mladež 1935. – 1941.* (dr. sc. Vjenceslav Herout) posvećen je radu jednog dijela seoske mladeži koja je postala jaka karika i poveznica s ostalim kulturnim udrugama pripadnika češke nacionalne manjine na današnjem području Bjelovarsko-bilogorske županije. Organizirani samostalan rad pripadnika seoske mladeži počeo je radom u češkim *besedama* (udrugama), ali nezadovoljni odnosima, ponekad i sadržajem rada, mladi su se odlučili samostalno raditi, i to osnivanjem Udruga mladeži seoskog podmlatka. U razdoblju 1935. – 1941. godine u široj

daruvarskoj okolici osnovano je 15 takvih udruga koje su 1940. imale 920 članova, što je bilo oko 60 članova po jednom selu.

Obitelj, imovina i imovinska praksa u ruralnom prostoru bjelovarskoga kraja predmet je istraživanja pod nazivom *Obitelj, imovina, nasljedna pravila i prakse: postojanost i promjene u selima bjelovarskog kraja* (dr. sc. Danijela Birt Katić). Ukazuje se na djelovanje ekonomskih, političkih i društvenih prilika od kasnog 19. do druge polovice 20. stoljeća i na postojanje različitih funkcija i značenja imovine (društvena, ekonomska, simbolička i kulturna) s težištem na vrijednosti i praksi prijenosa imovine između generacija. Pokazalo se da su struktura obitelji, njezine transformacije i međugeneracijski odnosi izravno povezani s određenim načinom prijenosa imovine.

U sljedećem članku, *Bjelovarska subdepresija kao prostor s konvencionalnim i nekonvencionalnim ležištima ugljikovodika te geotermalnom energijom*, autor (prof. dr. sc. Tomislav Malvić) ukazuje na činjenicu da taj geološki određen prostor, uz dokazane rezerve ugljikovodika, sadrži i potencijalne rezerve ugljikovodika i geotermalne energije. Stoga autor daje pregled pridobivanja i uporabe takvih energenata, a zatim sastav, dubinu i rasprostranjenost takvih ležišta, navodeći Veliku Ciglenu kao najveću pojedinačnu strukturu u subdepresiji te podatak da je dokazano postojanje termalne vode na dubinama od oko 2.500 m. Osim toga, takvih ležišta, posebice plina, moglo bi se naći i na rubu subdepresije, u Bilogorskoj zoni.

U članku *Bjelovarski ring u kontekstu europske gradogradnje* (prof. dr. sc. Damir Krajnik) navodi da Bjelovar ulazi u grupu gradova koji pripadaju *integralnom tipu 1-B* što ga karakterizira prevladavajuća *mješovita* struktura izgradnje u kombinaciji s (pretežito) javnom namjenom u insulama, uz postojanje obilazne ulice kao dijela prometnoga sustava na prostoru nekadašnjih utvrđenja, zahvaljujući kojoj je moguće urbanističko odčitavanje prostora na njihovu mjestu u današnjoj urbanoj matrici. Uspoređujući Bjelovar s hrvatskim i europskim primjerima gradova (poput Varaždina, Beča, Rige, Wrocława i Würzburga), koji prema urbanističkim obilježjima prostora pripadaju istom *integralnom tipu*, jasno ukazuje na vrijednost prostora koji se s pravom naziva bjelovarskim *ringom* i na zajedničke urbanističke principe oblikovanja gradova u Hrvatskoj i u Europi 19. stoljeća, te može poslužiti kao element za određivanje planerskih postavki budućih urbanističkih intervencija na predmetnom prostoru.

U članku *Arheološki, antropološki i povijesni pokazatelji života srednjovjekovne populacije sjeverozapadne Hrvatske* (dr. sc. Goran Jakovljević) autor pokušava rekonstruirati uvjete i način života na reprezentativnim srednjovjekovnim arheološkim lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske. Analizirani arheološki materijal svjedoči o tome da se kulturološki procesi ne mogu povezivati s trenutnim društveno-političkim prilikama već da su oni produkt raznih utjecaja bez obzira na njihovo teritorijalno i vremensko ishodište (istok ili zapad Europe, razdoblja prije ili poslije seobe naroda i

sl.). Studija pokazuje da kvaliteta života stanovništva sjeverne Hrvatske ni po čemu ne odudara od kvalitete života ljudi na drugim europskim prostorima.

U radu pod nazivom *Optimiziranje sustava pridobivanja drva skupnim radom u prorednim sječinama grđevačke bilogore* (prof. dr. sc. Željko Zečić) prikazuju se rezultati istraživanja skupine radnika pri sječi, izradi, privlačenju, preuzimanju i uhrpavanju drvnih sortimenata u bjelogoričnoj prorednoj sastojini brdskih šuma; pritom je utvrđena struktura efektivnog vremena svakog člana skupine kao i općih vremena te je oblikovano dodatno vrijeme. Proučavanjem skupnoga rada utvrđeni su značajni nedostaci, koji se mogu otkloniti stručnom organizacijom rada na radilištu uz poznavanje glavnih utjecajnih čimbenika pri radu pojedinog člana skupine. Ostvareni dnevni učinci sječača direktno ovise o učinku pojedinog traktora u skupini, a učinak radnika i traktorske dizalice na pomoćnom stovarištu također.

U drugoj su cjelini tri članka. U prvom se članku proučavaju čimbenici okoliša koji utječu na pojavu sindroma iritabilnog crijeva (mr. sc. Bojana Nikolić, dr. med.). Autorica napominje da je sindrom iritabilnog crijeva (SIC) čest poremećaj u općoj populaciji, a njegova je učestalost među svjetskim pučanstvom između 5 i 28%. U ovom se istraživanju nastojalo utvrditi specifičnu zastupljenost sindroma iritabilnog crijeva u Hrvatskoj vezano za određenu regiju (Bjelovarsko-bilogorska županija) kao i utjecaj različitih demografskih i socioekonomskih čimbenika na njegovu pojavnost. Rezultati istraživanja pokazali su visoku prevalenciju SIC-a od 26,52% (29,19% žene i 22,33% muškarci). Srednja dob osoba kod kojih je prisutan SIC iznosila je 46 godina, a prosječan indeks tjelesne mase bio je 27,43. Statistička analiza pokazala je da se SIC češće javlja kod osoba ženskog spola, pretjerane tjelesne težine, nižeg stupnja obrazovanja, koje obitavaju u ruralnoj sredini u obiteljskoj kući, alergične su na neke od prehrambenih namirnica ili ambroziju, žale se na bolove u leđima te su izložene stresu.

Turizam je postao najmasovnija pojava u svjetskim relacijama: nudi nove destinacije i nove oblike aranžmana, traži nove oblike organizacije, resurse i strategije. S obzirom na te konstatacije autori (mr. sc. Nives Vidak i dr. sc. Joško Sindik) razmatraju pravce razvoja suvremenog turizma. Ističu da suvremeni turisti teže novim oblicima turizma, koji imaju kompenzacijski efekt u odnosu na suvremeni dinamični ritam življenja. Sigurnost, zdravlje, ekologija i kultura smatraju se čimbenicima na kojima se temelje suvremeni turistički tijekovi. Najnoviji suvremeni turistički trendovi okrenuti su održivom turizmu.

U članku *Rukopisi nastali u Državnom arhivu Bjelovar od 1961. do 1972. godine* (Martina Krivić Lekić i dr. sc. Ivana Hebrang Grgić) prezentiraju pronađene rukopise koji okupljaju arhivsko gradivo i pripremljeni su za objavljivanje i umnoženi tehnikom šapirografiranja, a rukopisi su nastali od 1961. do 1972. godine. Stoga je priređena anotirana bibliografija pronađenog 41 rukopisa, od kojih su četiri kasnije objavljena. Svi su rukopisi potpuno opremljeni nakladničkim podacima.

U trećoj su cjelini članci u kojima se opisuju aktivnosti pri obilježavanju dviju obljetnica (prof. dr. sc. Vladimir Strugar). U prvom se tekstu opisuje obilježavanje 200. godišnjice rođenja Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.), inicijatora i utemeljitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, osobe koja je na različite načine povezana s Bjelovarom, i obilježavanje 10. godišnjice osnivanja Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Akademijine jedinice (2005. – 2015.). Tom je prigodom otvorena izložba posvećena Josipu Jurju Strossmayeru, održana su dva predavanja (akademik Franjo Šanjek i Mladen Medar) te dva predavanja o povijesnom razvoju Zavoda u Bjelovaru i rezultatima rada u proteklih deset godina (prof. dr. sc. Slobodan Kaštela i prof. dr. sc. Vladimir Strugar).

U drugom članku, a vezano uz obljetnice, opisuju se aktivnosti pri održavanju 6. Dana Ede Murtića, koji su održani u Velikoj Pisanici 4. i 5. svibnja 2015. Prikazane su sve aktivnosti od 2010. jer se od te godine održava manifestacija posvećena Edi Murtiću (1921. – 2005.), akademiku i poznatom hrvatskom i svjetskom slikaru rođenom u Velikoj Pisanici.

U četvrtoj cjelini tri su članka, i to dva prikaza knjiga i prikaz s predstavljanja časopisa *Radovi* Zavoda u Bjelovaru 8/2014. Prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević prikazuje knjigu *Iz povijesti zdravstva Bjelovara* (2015.) autora prof. dr. sc. Dubravka Habeka, dr. med. Knjigu je objavio Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru u ediciji Posebna izdanja (knj. 5). Autorica ističe da je Habekova knjiga i povijest zdravstvene službe i priručnik svakako važno djelo za povijest Bjelovara i okolice, a Habek je povijesnu literaturu o zdravstvu obogatio tom knjigom u koju je uložio mnogo truda i vremena i koju nije mogao napisati bez velikog znanja na polju medicine, ali i jezika i pisma kojima su pisani pojedini dokumenti. Objavljivanje te monografije zaslužuje punu pažnju i zahvalu autoru i Zavodu za znanstvenoistraživački rad u Bjelovaru.

Nadalje, prof. dr. sc. Vladimir Strugar piše prikaz knjige *Spomenica Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1993. – 2013.* autora prof. dr. sc. Slobodana Kaštele, člana suradnika. Autor *Spomenice* detaljno je opisao utemeljenje Zaklade, njezin rad i rezultate, tako da je ona vjerna slika napora koje je činila Akademija u 20 godina obavljajući svoje društvene i znanstvene uloge u Hrvatskoj.

Dr. sc. Jakša Raguž prikazuje predstavljanje 8. broja časopisa *Radovi* Zavoda (2014.) u kojem su izlaganja i priopćenja sa znanstveno-stručnog skupa pod nazivom *Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu* (održan 2014.). Autor prikaza zaključuje da su članci objavljeni u časopisu nezamjenljivo polazište budućim istraživanjima Domovinskog rata na području Bjelovarsko-bilogorske županije, ali i važni za ukupno sagledavanje ciljeva i dosega Domovinskog rata u Hrvatskoj.

Ovaj broj *Radova* obiluje raznovrsnim temama koje mogu pobuditi zanimanje kako čitatelja različitih struka i znanstvenih područja, tako i šire bjelovarske javnosti, a primjena zaključaka može biti korisna u razvoju mnogih područja.

Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda
Slobodan Kaštela, voditelj Zavoda

Sudionici na znanstvenom skupu